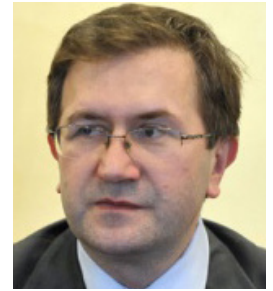

Uvodnik

Za privredu Srbije 2016. godina je najuspešnija od početka svetske ekonomske krize. Privreda će ostvariti rast od blizu 3%, čime će se konačno prestići nivo razvijenosti iz 2008. godine. U toku ove godine makroekonomska stabilnost je poboljšana čemu je najvećim delom doprinelo smanjivanje fiskalnog deficita sa nivoa od 3,7% BDP u prethodnoj godini na ispod 2% BDP u ovoj godini. Inflacija je već treću godinu na niskom nivou, a spoljno-ekonomski deficiti su smanjeni. Napredak u reformama u toku ove godine je bio relativno skroman, što se velikim delom može objasniti održavanjem izbora i dugim periodom formiranja Vlade.

Ostvareni rast privrede je jednim delom posledica napretka u uspostavljanju makroekonomske stabilnosti i unapređenju privrednog ambijenta, dok je drugim delom rezultat opštih povoljnih trendova u svetskoj privredi. Dobri rezultati u fiskalnoj konsolidaciji, uz određeni napredak u reformama, su u relativno kratkom periodu osnažili poverenje investitora u perspektive privrede i povećala njihovu spremnost da investiraju u Srbiju. Investicije su velikim delom bile usmerene u izvozno orjentisani deo privrede, pa je snažan rast izvoza, uz investicije, tokom prethodne dve godine bio glavni pokretač privrednog rasta. Rast privatne i državne potrošnje u 2016. godini je bio umeren tako da je doprineo rastu privrede, ali je pri tome izbegnuto povećanje fiskalnog i spoljnog deficita.

Mada su domaće ekonomske politike doprinele rastu privrede, značajan uticaj na rast su imala i povoljna kretanja u svetskoj privredi. U kojoj meri je uticaj ovih kretanja važan vidi se po tome što Srbija ostvaruje rast približno na nivou proseka zemalja Centralne i Istočne Evrope, ali nešto sporiji od susednih zemalja. Najvažniji međunarodni trend koji je podstakao rast privreda u Centralnoj i Istočnoj Evropi, uključujući i privredu Srbije, je poboljšanje uslova trgovine sa svetom, čemu je najviše doprineo pad cena energenata. Drugi faktor koji je neposredno uticao na rast privreda regiona je pad kamatnih stopa i obilna ponuda kapitala na svetskom tržištu što je doprinelo povećanju stranih direktnih investicija, ali i smanjenju kamatnih stopa unutar zemalja regiona. Na rast privreda zemalja regiona uticao je i umeren oporavak najvećih evropskih privreda, koji

je omogućio rast izvoza iz zemalja CIE. Kombinacija solidnih ekonomskih politika tokom prethodne dve godine, ali i povoljnih međunarodnih okolnosti omogućila je da Srbija ostvari rast privrede u periodu fiskalne konsolidacije, što se relativno retko dešava.

Srbija bi mogla u narednoj godini da ostvari rast privrede od oko 3%, pod uslovom da nastavi sa sprovođenjem ekonomske politike kojom se učvršćuje makroekonomska stabilnost, kao i da ubrza realizaciju reformi. Mada je Srbija ostvarila veliki napredak u učvršćenju makroekonomske stabilnosti tokom prethodne dve godine, stanje je još uvek daleko od zadovoljavajućeg. Javni i spoljni dug u odnosu na BDP još uvek su vrlo visoki za zemlju sa niskim kreditnim rejtingom, pa bi svaki veći spoljni ili unutrašnji poremećaj mogao da dovede do dužničke krize. Stoga je neophodno da se i u narednim godinama nastavi sa politikom niskog fiskalnog deficita, sa ciljem da se deficit stabilizuje na nivou od oko 1% BDP, a javni dug smanji na 30-40% BDP.

Neki ekonomisti smatraju da bi Srbija u cilju podsticanja bržeg rasta privrede trebalo da u narednim godinama znatnije poveća privatnu i državnu potrošnju. Međutim, u malim, otvorenim i evroiziranim privredama, kao što je srpska, fiskalni multiplikatori su niski što znači da povećanje državne potrošnje ne utiče značajno na rast privrede, osim u slučaju javnih investicija. Osim toga već nekoliko godina stvarni BDP u Srbiji je približno jednak potencijalnom, usled čega bi eventualni visok rast domaće tražnje više uticao na rast spoljnog deficita i inflacije nego na rast privredne aktivnosti i zaposlenosti. Ako bi se ipak istrajavalo na politici pokretanja privrede preko snažnog rasta domaće tražnje to bi dovelo do povećanje makroekonomskih neravnoteža, koje bi ponovo aktuelizovale mogućnost dužničke krize, pa bi država bila prinuđena da u budućnosti primeni restriktivne politike kako bi je sprečila. Prema tome rast standarda koji bi se mogao ostvariti ekspanzivnom fiskalnom politikom bio bi samo privremen, jer bi nakon toga usledile restriktivne mere, kojima bi se smanjio standard građana. Dugoročno održiv rast privrede, a time i održiv rast standarda građana, može da se ostvari prvenstveno preko snažnog rasta investicija kojima se grade novi i modernizuju postojeći kapaciteti i to pretežno oni koji

su namenjeni izvozu. Dugoročno održiv rast podrazumeva da privatna i državna potrošnja u nekoliko narednih godina rastu sporije od rasta BDP.

Mada su spoljnotrgovinski i tekući platni bilans već sada na održivom nivou, izvozno orjentisani model rasta, koji bi trebalo da primenjuje Srbija, podrazumeva da se nastavi njihovo smanjivanje u narednim godinama sa ciljem da se u budućnosti ostvari suficit o tekućem platnom bilansu. Politika smanjenja deficita tekućeg bilansa, a potom i ostvarenja suficita, je konzistentna sa snažnim rastom privrede pod uslovom da je rast dominantno zasnovan na visokom izvozu i investicijama. Ključne poluge ovakvog model rasta su kontrola rasta domaće tražnje, držanje kursa dinara na konkurentnom nivou i poboljšanje privrednog ambijenta. Brz rast privrede ne mora da dovede do povećanja spoljnih deficita, kako se to povremeno tvrdi u javnosti – to se događa onda kada je rast dominantno generisan domaćom privatnom i državnom potrošnjom investicijama u proizvodnju namenjenoj domaćem tržištu.

Rast male otvorene privrede kao što je srpska u velikoj meri zavisi od kretanja na svetskom tržištu i u zemljama najvažnijim ekonomskim partnerima. Skoro je izvesno da će se u narednim godinama doći do rasta cena energata i povećanja kamatnih stopa, što će negativno uticati na privredu Srbije.

Visoke stope rasta privrede u nekoliko uzastopnih godina moguće je ostvariti kombinacijom solidne ekonomske politike i povoljnih međunarodnih okolnosti, kao što je to bio slučaj u Srbiji u periodu 2001-2005. godina ili u 2016. godina. Međutim, za dugoročno održiv rast to nije dovoljno, za njega su potrebni dobar privredni sistem, efikasno pravosuđe i administracija, dobro obrazovanje i infrastruktura, politička stabilnost i dr.

Mada je Srbija u prethodnih 16 godina ostvarila značajan napredak u izgradnji privrednog sistema on je još uvek daleko ispod nivoa koji postoji u razvijenim evropskim zemljama. Dobar privredni sistem između ostalog podrazumeva čvrstu finansijsku disciplinu, zaštitu konkurencije, nisku sivu ekonomiju i dr. Finansijska disciplina, koja podrazumeva da se ugovorne i zakonske obaveze izmiruju u zakonskim rokovima je poboljšana ali postoje veliki loši dugovi preduzeća prema bankama, državi i drugim preduzećima. Dobro uređena politika konkurencije podrazumeva sankcionisanje zloupotrebe monopolskog položaja, odsustvo narušavanja ravnopravnosti učesnika na tržištu kroz subvencije, poreske olakšice i dr. kao i ravnopravnost privatnih preduzeća pri skapanju poslova sa državom i javnim preduzećima.

Većina privrednika ocenjuje da je Srbija u ovom segmentu ne samo ispod razvijenih zemalja, nego i zemalja Centralne Evrope. Siva ekonomija u Srbiji je među najvišim u Evropi čime se, slično kao i politikom konkurencije, grubo narušava ravnopravna tržišna utakmica.

Prema različitim istraživanjima efikasnost zaštite vlasničkih prava i sprovođenje ugovornih obaveza od strane pravosudnih organa u Srbiji je među najslabijim u Evropi. Kvalitet rada administracije i pravosuđa je dodatno pogoršan masovnim zapošljavanjem kadrova sa sumnjivim diplomama, kao i negativnom selekcijom pri napredovanju. Ažurni urbanistički planovi, koji su okrenuti potrebama privreda, kao i evidencije vlasničkih prava su još uvek među najslabijim u Evropi. Srbija zaostaje za razvijenim zemljama ali i zemljama srednje Evrope po kvalitetu obrazovanja i sposobnosti privrede da usvaja i kreira inovacije i dr. U izgradnji infrastrukture je tokom poslednje dve - tri godine ostvaren određeni napredak, ali je neophodno da se tempo izgradnje dodatno ubrza i da se visok nivo ulaganja na nivou od 4-5% BDP zadrži u periodu od 10-tak narednih godina.

Učvršćenje makroekonomske stabilnosti i sprovođenje reformi zahtevaju političku stabilnost. Jedan od uslova za to je i da se uspostavi redovan četvorogodišnji ciklus održavanja parlamentarnih izbora. Umesto toga parlamentarni izbori u Srbiji se u poslednjih 16 godina održavaju u proseku svake dve godine. Često održavanje izbora, dovodi do usporavanja, ali i promene smera reformi, što je posebno štetno za zemlju kao što je Srbije koje nema izgrađen privredni sistem. U tom kontekstu i eventualno održavanje parlamentarnih izbora u Srbiji tokom 2017. godine dovelo bi do usporavanja napretka u izgradnji privrednog sistema, unapređenju pravosudnog sistema, reformi obrazovanja i dr. Politička stabilnost u Srbiji nakon 2000. godine dodatno je oslabljena postojanjem širokih koalicionih Vlada, koje su često bile nesposobne da donesu odluke koje su u dugoročnom interesu društva. Stoga bi reforma izbornog sistema koja bi doprinela ukupnjavanju političke scene i formiranju stabilnih vlada, bila poželjna kako sa stanovišta sprovođenja reformi, tako i sa stanovišta realizacije odgovornije ekonomske politike.

U ovom broju Kvartalnog monitora, osim analize ekonomskih trendova i politika nalazi se i Osvrt (Mirjana Gligorić i Miloško Arsić) u kome se analizira potencijal izvoza usluga iz Srbije.